Святлана СІТНІК

ПЕРААДОЛЕННЕ

— Мне 45 гадоў, сыну 25. Звычайная сям'я, мой тата — вайсковец, маці — настаўніца фізкультуры. Так атрымалася, што я выгадавала Германа без бацькі: мы разышліся вельмі хутка, і ў выхаванні сына ён не ўдзельнічаў. Ніколі не думала, што мяне закране такая бяда… — Ірына спыняецца, каб зрабіць глыток гарбаты, і зноў працягвае: — Гэта адбылося год таму, на дзень святога Валянціна. Мой сын выбег распрануты на вуліцу ў стрэсавым стане… Добра, што ішоў з дзяжурства патруль аховы, яны перахапілі яго, а ён, як мог, змагаўся з імі... доўга... адзін... на лютаўскім марозе... Гэта бачылі суседзі, пра гэта даведаліся сваякі. Пазней яны вырашылі, што я пасварылася з сынам і здала яго ў псіхушку. Было цяжка, але яшчэ цяжэй тое, што я доўгі час не магла зразумець, у чым прычына яго стану, бо ўсе маўчалі: і сын, і ўрачы. Яны паставілі Герману псіхічнае расстройства, «заколвалі» яго прэпаратамі, і я ўжо была гатова да таго, што ўбачу свайго сына «варанай гароднінай»... Урач ні слова мне не сказаў пра сапраўдную праблему сына, толькі патлумачыў, якія трэба прымаць таблеткі.

— Чаму?

— Таму што інфармацыя аб прыёме наркотыкаў у нас канфідэнцыяльная. Я не здагадвалася, што прычына псіхозу майго сына спайс. Не ведала, што рабіць, як дзейнічаць. Вядома, каб ведала пра гэта, распачала б нейкія дзеянні, і, магчыма, сітуацыя не паўтарылася б.

* * *

— Усё сваё жыццё я жыў розумам: абдумваў, аналізаваў, пакідаў сабе магчымасць «уключыць заднюю перадачу», — распавядае Герман — малады чалавек, прыемны і ветлівы. Ён кажа спакойна, нікуды не спяшаючыся, узважваючы кожнае слова. — Я разумею, што можна жыць пачуццямі, а ўсе абмежаванні, што я вакол сябе пабудаваў, — турма, у якую сам сябе і загнаў. Мае пачуцці доўга збіраліся і аднойчы зімой, на дзень святога Валянціна... Распрануты, я бег да адзінага на той момант чалавека, якому мог давяраць. Мяне спрабаваў спыніць нарад міліцыі, я супраціўляўся, змагаўся... З'явіліся родныя, выйшлі суседзі, выбег сябар. Мяне скручвалі, я губляў прытомнасць, цёрся каленкамі аб асфальт, але працягваў барацьбу. Ужо потым, прааналізаваўшы сітуацыю, зразумеў, што быў у стане рэальнай гатоўнасці ісці да канца. У мяне была мэта — патрапіць да гэтага чалавека, але з'явіліся перашкоды — людзі, якія мяне спынялі. Я настолькі быў упэўнены ў сваёй сіле, што змагаўся, змагаўся, змагаўся. Мяне зацягнулі ў пад'езд, звязалі, прыехала «хуткая». Апрытомнеў у псіхбальніцы. Паставілі дыягназ «псіхоз», патрымалі на таблетках і выпісалі праз паўтара месяца. Я застаўся з новым стаўленнем да свету, але без разумення, як сябе кантраляваць. У мяне былі веды, але я не мог ўсведамляць наступстваў сваіх дзеянняў. Паступова пачаў зніжаць колькасць прапісаных таблетак, стаў больш актыўным, жывым. «Усё нармальна» — лічу я, і зноў пачынаю паліць спайс.

* * *

— У Беларусі шмат людзей, якія ўжываюць курыльныя сумесі, моладзь перайшла на спайс — ён перамог гераін, метадон і макавыя семачкі. І яго наступствы вельмі цяжкія, — гаворыць Максім Дарагайкін, старшыня фонду «Цэнтр здаровай моладзі».

«Цэнтр здаровай моладзі» створаны ў 2011 годзе як грамадская арганізацыя, што

прапагандуе здаровы лад жыцця і рэабілітуе нарказалежных. Супрацоўнікі цэнтра праводзяць прафілактычную работу ў школах і ліцэях, арганізоўваюць канцэрты і іншыя мерапрыемствы — усё для таго, каб моладзь усведамляла: наркотыкі — гэта дрэнна. Але галоўнае — рэабілітацыйныя цэнтры, у якіх вядзецца непасрэдная праца з залежнымі людзьмі: у Мінску, Брэсце, Гомелі.

— Часцей за ўсё ў наркотыкі ўцягваюцца маладымі. Бо чалавек, які яшчэ не сфарміраваўся, не ўмее ацэньваць наступствы свайго выбару. Ён паліць і атрымлівае кайф, сыходзіць ад рэальнасці, сваіх юнацкіх комплексаў. Напрыклад, ён не можа пазнаёміцца з дзяўчынай, а пад наркотыкамі яму ўсё роўна — заікаецца ён ці не, ці ёсць у яго прышчы — ён ідзе і знаёміцца. Па першым часе, пакуль няма сістэматычнага ўжывання, плюсаў дастаткова: гэта і лёгкасць у зносінах, бесклапотнасць — праблемы адыходзяць на задні план. Але калі, спрабуючы наркотык, малады чалавек адчувае кайф, то, ужываючы яго другі раз, ён шукае адчуванні першага, трэці — першага і другога, а на пяты ці шосты — трапляе ў залежнасць. Ён ужывае наркотык, каб яму стала добра, а яму, наадварот, робіцца дрэнна. Яму ўжо не вярнуцца назад, у першы раз, туды, дзе прыемна. Пачынаецца ломка — і ён ужывае зноў і зноў, бо без наркатычнага рэчыва яму ўжо не абысціся.

* * *

— Рос я нармальна, у добрай сям'і, нядрэнна вучыўся. Калі пачаў паліць? У чацвёртым класе. У нас дома вадзіліся цыгарэты, а ў мяне быў геніяльны план, — Герман з усмешкай успамінае гэтую дзіцячую гісторыю. — Я гуляў з пачкамі цыгарэт, нібы з кубікамі, будаваў вежы, рушыў іх... Неяк адзін пачак выпадкова закінуўся пад канапу, і на яго забыліся. Праз тыдзень я дастаў яго і пайшоў у двор паліць. Адчуванняў не памятаю. З таго часу пачаў весці падвойнае жыццё: дома — добры хлопчык, прыкладны, паслухмяны, радасць для бацькоў. А на вуліцы з хлопцамі — курыў і хуліганіў. Я хаваў сваю другую асобу, бо мама адчувала вялікую адказнасць за маё выхаванне і была вельмі строгай. Я баяўся памыліцца, сказаць ці зрабіць нешта не так, таму што з гэтага часта вынікалі строгія пакаранні. Вядома, хацеў волі. І нарэшце яе атрымаў! Адначасна я стаў паўналетнім, скончыў школу і паступіў у інстытут. Потым пазнаёміўся з дзяўчынай і хутка да яе пераехаў. У нас было дастаткова грошай і шмат знаёмых, адзін з якіх на той час бавіўся спайсамі. Я паспрабаваў, і мне спадабалася. Было пацешна паліць разам, выпрабоўваючы новыя адчуванні. Дзяўчыне толькі спачатку гэта ідэя была не па душы: хутка яна здалася.

* * *

— Калі раней наркарынак складаўся з опіумных наркотыкаў, то цяпер гэта курыльныя сумесі, — гаворыць Мікалай Карпянкоў, начальнік упраўлення па наркакантролі і супрацьдзеянні гандлю людзьмі Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь. — Каб эфектыўна змагацца з гэтай праблемай, мы працуем у інтэрнэце, удасканальваем заканадаўства, робім больш жорсткай адказнасць за продаж сумесей непаўналетнім, за іх выраб ва ўмовах лабараторыі, за ўвоз і кантрабанду. За мінулы год у спіс забароненых рэчываў унесена 73 адзінкі, сёлета — таксама 73. Гэта дазваляе нам мець крымінальную лінейку, і калі хтосьці трапляецца, мы адразу заводзім крымінальную справу. А далей выступаем за тое, каб суды не амніставалі асоб, арыштаваных за наркотыкі, таму што наркаманія — хвароба задавальнення. Калі зловяць карупцыянера — ён зробіць свае высновы і пагасіць доўг, а нарказалежны — чалавек хворы, яму трэба як мінімум два гады, каб аднавіцца. Таму трымаць яго можна толькі ў месцах ізаляцыі. Нават бацькі нам кажуць: «Мой сын наркаман, пасадзіце яго, калі ласка, у турму». Аргумент: «Я хачу, каб ён жыў». Такая ізаляцыя — вымушаная мера. Калі чалавек залежны і яго своечасова не спыніць, то за год ён можа ўцягнуць у наркаспажыванне да пяці чалавек. Да таго ж самы вялікі працэнт тых, хто кідае займацца наркаманіяй, — гэта тыя, хто прабыў у ізаляцыі два гады. Мы імкнёмся змяніць погляды дзяржавы і грамадства на праблему так, каб яны не былі ліберальнымі. Таму што ў апошні час працэнт наркатызацыі насельніцтва павялічыўся, асабліва сярод моладзі. Гэта пачалося пасля таго, як у 1989-м адпрэчылі артыкул аб адміністрацыйнай і крымінальнай адказнасці за ўжыванне наркатычных сродкаў. Самі нарказалежныя ў

рэабілітацыйных цэнтрах абураюцца. «Вось калі б за ўжыванне наркотыкаў увялі пакаранне...» Мы дамагаемся адміністрацыйнага пакарання для асоб, якія ўжываюць наркатычныя рэчывы. Мы ўвесь час выступаем з новымі заканадаўчымі ініцыятывамі і стараемся данесці, што наркаманія — гэта вельмі страшная з'ява.

* * *

— Хутка я расстаўся з дзяўчынай, інстытутам, а таксама спайсамі, бо майго знаёмага пасадзілі; усіх замяніў алкаголь, — працягвае сваю гісторыю Герман. — Потым мне прапанавалі папрацаваць асабістым кіроўцам аўто за добрую зарплату, і я пагадзіўся. Чалавек, на якога працаваў, паліў траву, нюхаў амфетамін і бескарысліва дзяліўся са мной. Так я ўцягнуўся зноў. Неўзабаве страціў гэту працу, але сустрэў хлопцаў, якія шмат палілі, і пачаў тусавацца з імі. Гэта працягвалася паўгода, я не заўважыў, як аслабела мая нервовая сістэма. Сінтэтычныя наркотыкі моцна падзейнічалі на яе. У адзін момант я раптам кемлю, што ўсё трошкі не так. Цверазею і разумею — нішто не можа зрабіць мяне шчаслівым. Чалавеку нічога не трэба для шчасця: шчаслівы чалавек — шчаслівы незалежна ад абставін. Я разумею, што не павінен быць такім, якім сёння з'яўляюся, мне адкрываюцца многія рэчы і працэсы. Але псіхіка ўжо расхістана, і я не ведаю, што мне рабіць з гэтым веданнем, як правільна сябе паводзіць. А тыя, хто бачыць мяне збоку, лічаць, што я страчваю розум… Неяк сядзеў на балконе, курыў — і раптам адчуў нешта. Узяў нататнік і напісаў верш.

— Пра што?

— Пра новае жыццё і пра тое, як чалавек скача з гаўбца. Я цэлы дзень праседзеў, ствараючы гэты верш. Ён здаваўся мне вельмі эфектным, ён і быў такім. Але бацькі настаялі, каб я пагутарыў з урачамі. Я чытаю гэты верш урачам. «У нас ёсць усе падставы для таго, каб прымусова пакінуць цябе тут», — чую я ад іх і вырашаю на гэты раз не супраціўляцца. Зноў трапляю ў бальніцу, праз два тыдні мама шкадуе мяне і выпісвае. Я абяцаю, што буду піць лекі. Але аднойчы ўжываю алкаголь — і зноў апынаюся ў палаце.

* * *

— Пакуль мой сын ляжаў у бальніцы, я стала хадзіць у медыцынскі цэнтр «Парацэльс» на заняткі, якія для сваякоў наркаманаў раз на тыдзень праводзіла псіхатэрапеўт Ірына Барысевіч. Яна вельмі дапамагла нам усім, бо ў маці ў такіх сітуацыях апускаюцца рукі: нам няма з кім пагаварыць пра свае праблемы, мы вымушаны хаваць бяду нават ад сваякоў. Да таго ж пачынаецца самаедства: тут не дагледзела, там няправільна выхавала...

* * *

— Калі чалавек жыве з залежным, у яго можа здарыцца іншая крайнасць — сузалежнасць, — тлумачыць Алена Ленская, каардынатар праектаў Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Маці супраць наркотыкаў». І гэта таксама захворванне. Таму мы маем два офіса: у адным ідзе праца з нарказалежнымі, у другім — з іх сваякамі. Бывае, што нарказалежны ці алказалежны ўжо звярнуўся па дапамогу, а дастукацца да блізкіх не ўдаецца. «Я ў парадку», «Мне ён патрэбен такім, як быў», — кажуць яны. Калі наркаспажывец праходзіць рэабілітацыю і выходзіць з праблемы, яго мысленне паварочваецца на 180 градусаў: ён мяняе каштоўнасці, мы гаворым — робіцца вольным. Ён мае вялікія планы на жыццё. Але вяртаецца ў грамадства, якое так не думае. Гэтаму чалавеку давядзецца пастаянна сутыкацца з іншым мысленнем, з-за якога ён, магчыма, і пачаў ужываць наркотыкі, яму нават давядзецца ў некаторай ступені супрацьстаяць гэтаму грамадству. Таму і патрэбна падтрымка блізкіх. Калі мы займаемся з сынамі, то запрашаем і бацькоў. Для іх у нас ёсць дванаццацікрокавая праграма — спецыяльная вельмі моцная і сур'ёзная методыка, сусветна апрабаваная і адаптаваная да нашых рэалій.

* * *

— Сёння сто працэнтаў сем'яў схільныя да ўжывання наркотыкаў, — упэўнены тата Саша, вядучы груп для бацькоў у грамадскім аб'яднанні «Маці супраць наркотыкаў». — У нас шмат непатрэбнай свабоды. Калі б міліцыя жорстка ўмешвалася і карала падлеткаў, што заседзеліся дапазна, а бацькоў штрафавалі за тое, што іх дзеці на вуліцы пасля 23:00,

верагоднасць ужывання наркотыкаў знізілася б. Магчыма, гэта здасца вельмі жорсткай мерай, але калі б у свой час майго сына перацягнулі дубінкай, а я заплаціў штраф, то і яго жыццё пайшло б па іншым шляху.

* * *

— З наркаманіяй змагаецца шмат дзяржаўных органаў, але асноўныя — міліцыя і міністэрства аховы здароўя, — гаворыць Мікалай Карпянкоў. — Наша ўзаемадзеянне па гэтым пытанні толькі на паперы. У грамадстве не выпрацавана, не сфарміравана строгая палітыка, як гэта было, напрыклад, у часы Савецкага Саюза. У гэтым, на мой погляд, вінаваты СМІ, якія не адыгралі належнай ролі. У стагоддзе глабальных тэхналогій мы амаль не гаворым пра многія праблемы, не паказваем, як яны павінны вырашацца, а толькі злёгку да іх дакранаемся. І ў гэты ж час ідзе актыўная прапаганда наркатычных рэчываў. Паглядзіце серыялы для моладзі — хтосьці «сядзіць» на таблетках, хтосьці паліць марыхуану, ужывае яшчэ што-небудзь... Фарміруецца пэўная мода, яе падтрымліваюць музычныя каналы, дыскатэкі, рок-канцэрты. Нам, бацькам, здаецца, што нашы дзеці перарастуць любую моду і стануць нармальнымі. Але мы можам прапусціць самы неабаронены час. На дадзены момант у нас на ўліках каля 24 тысяч наркаспажыўцоў: 5 тысяч — на прафілактычным, 11 — на дыспансерным, 4 — на ананімным і 2 — у месцах пазбаўлення волі.

* * *

— Сусветная статыстыка сумная, — канстатуе Алена Ленская, — з усіх нарказалежных папраўляюцца 6-8 працэнтаў, астатнія паміраюць. Задача нашай арганізацыі — зрабіць так, каб папраўлялася як мага больш. У нашым рэабілітацыйным цэнтры «Права на жыццё» залежныя праходзяць 12 месяцаў асноўнай рэабілітацыі, а затым іх чакае паўгода адаптацыі і суправаджэнне ў той форме, якая ім найбольш зручная: групавыя заняткі, псіхалагічныя кансультацыі. Акрамя нашага цэнтра, у рэспубліцы працуюць дзяржаўныя рэабілітацыйныя цэнтры (у Мінску «Выток» і «Вясёлка»), а таксама недзяржаўныя цэнтры на базе грамадскіх арганізацый і хрысціянскіх супольнасцей. Але мы не можам нікога весці сілком, чалавек павінен сам прымаць рашэнне. Мы не кажам «не» чалавеку, мы кажам «не» наркотыкам. І мы хочам, каб у грамадстве разумелі: так, чалавек зрабіў памылку. Шукаць вінаватых — не галоўнае, важна разумець, што ў той момант, калі ў яго з’явілася магчымасць ужыць наркотыкі, ён не змог ці не захацеў сказаць «не». Ён не ўмеў, ён не ведаў, ён не быў навучаны. Часам пытаюць: «Ну чаго не хапала?», «Навошта?» ці «Як ты мог?» Абсалютна не важна, чаго не хапала і як усё пачалося. З гэтым пасля разбяруцца псіхолагі. Вырашаць праблему наркаспажывання, у сувязі з яе шматаспектнасцю, паасобку немагчыма, у яе рашэнні задзейнічаны ўсе сілы: дзяржава, медыкі, псіхолагі і грамадскія аб’яднанні. Важная роля аддаецца царкве. Увогуле, калі чалавек жадае атрымаць дапамогу, то ён яе атрымае.

* * *

— Герман казаў мне: «Я нікуды не паеду. Я нікуды не хачу». Я не спрачалася, прапаноўвала пагаварыць пра гэта пасля, — працягвае сваю гісторыю Ірына. — А потым паставіла перад фактам: «Сустрэча прызначана на шэсць гадзін». Так мы пазнаёміліся з супрацоўнікам «Цэнтра здаровай моладзі». Ён здолеў «зачапіць» Германа — і мы адразу ж паехалі дадому збіраць рэчы.

Першыя месяцы Герман не разумеў: «Што я тут раблю?». Вядома, рэабілітацыйны цэнтр — гэта не санаторый, не піянерскі лагер, тут чалавек павінен працаваць над сабой. Кожны дзень у Германа былі заняткі, прычым, ні ў школе, ні нават у інстытуце ён не спісваў столькі сшыткаў, колькі на гэтых занятках. Мы ўжо прайшлі некалькі этапаў выздараўлення, і на днях Герман едзе вучыцца ў Маскву: вырашыў стаць кансультантам цэнтра.

* * *

— Тры гады таму я прыйшоў у царкву, — кажа Герман. — Стаў перад абразом і папрасіў Бога дапамагчы мне зразумець: што са мной адбываецца, куды я іду, ці правільна іду? Я прасіў падказкі... Нічога не змянілася ў маіх уяўленнях пра шчасце, розніца толькі ў тым, што цяпер разуменне дасягнута працай, якой я прысвяціў дзевяць месяцаў. Цяпер я адчуваю адказнасць за свае дзеянні і не хачу гэта адчуванне страціць.